

Kansalaisjärjestö naisten aseman edistäjänä

Eräässä Samarkandin kaupunginosassa sijaitsee korkeilla muureilla ympäröity rakennus, josta on muotoutunut monelle naiselle ja lapselle uuden, turvallisen alun paikka. Sisälle ei päästetä ketä tahansa, eikä paikan tarkka osoite ole avoimesti tiedossa. Kyseisen rakennuksen tiloissa toimii kansalaisjärjestö Rahmdillik, jonka nimi tarkoittaa uzbekiksi armoa ja joka on kotiväkivallasta kärsiville naisille ja heidän lapsilleen suunnattu turvapaikka. Järjestön asiakkaisiin kuuluvat myös kodittomat, erimuotoisten väkivaltarikosten uhreiksi joutuneet sekä itsemurhaa yrittäneet naiset. Rahmdillikin tavoite on kuntouttaa asiakkaansa terveiksi ja hyvinvoiviksi yksilöiksi, jotka pystyvät jatkamaan elämäänsä asiakassuhteen päättyessä. Tavoitteeseen sisältyy myös ennaltaehkäisevä aspekti, jonka myötä naisten uskotaan selviytyvän tulevista vastoinkäymisistä.

Kansalaisjärjestö Rahmdillik oli yksi maisteritasoisen VIEExpert-ohjelman tänä vuonna Uzbekistaniin suuntautuneen opintomatkan vierailukohteista. Ainutlaatuisen ja mieleenpainuvan vierailun järjesti matkalle osallistunut Åbo Akademin opiskelija Rebecca Pisimisi. Ryhmä kuuli surullisia ja sydäntä riipiviä tarinoita pelosta, väkivallasta ja hylkäämisestä, joita turvakodin asukkaat ovat elämässään kohdanneet. Samalla Rahmdillikin väki kuitenkin osoitti sen, että maailmassa on myös hyväsydämisiiä, auttavaisia ja epäitsekkeitä ihmisiä, jotka jokapäiväisellä toiminnallaan parantavat haavoja ihmisten mielistä ja sydämistä sekä luovat uskoa paremmasta huomisesta.

Tässä tekstissä esitetyt tiedot pohjautuvat pitkälti ryhmällemme pidettyyn esitykseen. Uzbekistanin kaltaisessa autoritaarisessa valtiossa kansalaisjärjestöjen toimintaa valvotaan ja joskus myös rajoitetaan, joten valtion linjausten ja käskyjen noudattaminen on kansalaisjärjestöjen olemassaolon ehto. Tekstin kaksi viimeistä kappaletta ovat kirjoittajan omaa pohdintaa, joka perustuu vierailun yhteydessä kuullun ja koetun lisäksi kirjoittajan omaan kiinnostukseen naisten yhteiskunnallista asemaa kohtaan.

Kansalaisjärjestö Rahmdillik on perustettu 1990-luvun lopussa Bibisora Oripovan toimesta. Oripova teki pitkän uran palovammoihin erikoistuneena kirurgina hoitaen pääasiassa naisia, jotka olivat joutuneet vahingossa tapahtuneiden tai heille tahallisesti aiheutettujen palovammojen uhreiksi. Tilanteen ollessa suotuisa hän sai perustettua oman turvakodin erinäisten järjestöjen tukemana (Kasimova 2020). Lukuisten vaiheiden kautta syntyi Rahmdillik, Uzbekistanin ensimmäinen naisille suunnattu turvakoti. Aluksi järjestöllä oli tilaa vain neljälle

naiselle, mutta nykyisin tilat riittävät noin 50 henkilölle. Järjestö toimii tilavassa rakennuksessa, josta löytyy niin asuintiloja kuin oma leikkaussalikin. Tarjottujen palveluiden käyttö on asiakkaille ilmaista, ja nykyisin Uzbekistanista löytyy lukuisia samalla periaatteella toimivia järjestöjä, joille Rahmdillik ja Oripova ovat toimineet esimerkkeinä ja suunnannäyttäjinä.

Järjestön tarkan osoitteen salassapito sekä suojattu ympäristö luovat asukkaille turvallisen tilan toipumiselle. Sisälle ei päästetä ulkopuolisia ilman perusteltua syytä, ja ongelmatilanteissa paikalle kutsutaan poliisi. Turvallisen ympäristön suojissa järjestössä tarjotaan psykologista, oikeudellista ja taloudellista apua. Palveluista vastaavat koulutetut psykologit, lakimiehet, sosiologit sekä lääketieteen ammattilaiset, joiden kanssa turvakodin asukkaat voivat käsitellä traumaattisia kokemuksia saaden arvokasta ja asiantuntevaa tukea ja apua.

Järjestön toiminnassa korostetaan koulutuksen, omien oikeuksien tuntemisen ja taloudellisen riippumattomuuden tärkeyttä, sillä ne nähdään avaimena turvallisempaan ja itsenäisempään tulevaisuuteen. Rahmdillik tarjoaakin asiakkailleen muun muassa erilaisia ammattiin valmistavia koulutuksia ja juridista apua jokapäiväisen byrokratian selvittämiseen sekä kertoo naisille heidän oikeuksistaan. Samalla myös lasten oikeuksien suojelemisen ja esille nostamisen eteen tehdään paljon töitä. Naisten pääseminen korkeamman koulutuksen piiriin sekä yleisesti työnteon pariin ovat edelleen työn alla, mutta Uzbekistanin hallitus on yrittänyt edistää myös näiden oikeuksien toteutumista (Unicef Uzbekistan 2021).

Nykyään rakennuksen ylläpitämiseen ja toiminnan laajentamiseen löytyy resursseja, mutta niin ei ole ollut aina. Taloudellisesti vaikeimpina aikoina järjestö keskittyi vain välttämättömiin asioiden, kuten ruoansaanнин ja arkisten asioiden ylläpidon varmistamiseen. Rahmdillikin toiminnan ovat eri aikoina mahdollistaneet muun muassa eri tahoilta saadut lahjoitukset sekä erilaiset palkintorahat, mutta joskus toimintaa on ylläpidetty myös henkilökunnan varojen avulla. Ensimmäinen käänteentekevä hetki Rahmdillikin historiassa oli vuonna 2010 järjestön voittaessa italialaisen alueneuvoston Valle d'Aostan jakaman Vuoden nainen -palkinnon, josta saaduilla tuloilla varmistettiin järjestön toiminta seuraavien kahdeksan vuoden ajan. Toinen ratkaiseva vaihe sai alkunsa 2010-luvun lopulla valtion kiinnittäessä huomiota järjestön toimintaan asian positiivisessa mielessä: huomion myötä järjestö on saanut erilaisia materiaalisia lahjoituksia, kuten asiakkaiden kotiutumiseen tarkoitettuja asuntoja. Valtion tuen myötä Rahmdillik on saanut myös enemmän kansainvälistä huomiota: se on vastaanottanut vieraita muun muassa Euroopan unionista, Yhdistyneistä kansakunnista sekä eri valtioiden lähetystöistä ja ulkoministeriöistä.

Rahmdillikin harjoittama toiminta on linjassa Uzbekistanin nykyisen hallituksen julkilausuttujen tavoitteiden kanssa, mitä tulee naisten aseman ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen. Tasavallan nykyinen presidentti Shavkat Mirziyoyev on nostanut naisten aseman ja sukupuolittuneen väkivallan yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi jo hallituskautensa alusta eli vuodesta 2016 lähtien (Lofstrom 2020). Uzbekistanin hallinnollisella tasolla tämä tarkoittaa muun muassa ilmaisen oikeusavustajan tarjoamista sukupuoleen perustuvissa väkivaltatapauksissa sekä turvakotien määrän lisäämistä ja niiden toiminnan turvaamista ja kehittämistä. Tämän lisäksi Uzbekistanin hallitus on yhdessä YK:n kanssa aloittanut sukupuolikosyömyksiin liittyvän tiedon (engl. *gender-data*) keräämisen, minkä tarkoituksena on edistää Uzbekistanin tasa-arvopolitiikan kehitystä. (Ibid.)

Sukupuolittunut eli sukupuoleen perustuva väkivalta (engl. *gender-based violence*) on Uzbekistanissa perinteisesti ollut tabu, joten Mirziyoyevin ja hänen hallituksensa toiminta on ollut tästä näkökulmasta katsottuna Uzbekistanissa historiallisesti uutta ja käänteentekevää. Moniin naisten asemaa vahingoittaviin perinteisiin on puututtu ja niitä yritetään muuttaa, ja

esimerkiksi itse Mirziyoyev on korostanut, että suhtautuminen naisiin heijastaa yhteiskunnallisen kehityksen tilaa (President 2021). Vaikka muutokseen tähtäävä toiminta on konkreettista, on muutos vasta aluillaan ja sen eteen on tehtävä vielä paljon töitä.

Presidentin ja hallituksen ohjatessa valtiollista puolta ovat myös uskonnolliset johtajat ottaneet paikkansa: lukuisten imaamien tiedetään pitävän luentoja, joissa edistetään käsitystä siitä, että naisten ja lasten sortaminen ja vahingoittaminen on väärin. Luennot on nähty tehokkaana tapana vaikuttaa ihmisten arkikäyttäytymiseen sekä väkivaltarikosten ennaltaehkäisyyn. Myös Rahmdillik ottaa osaa tapausten ennaltaehkäisyyn pitämällä seminaareja sekä Uzbekistanin suurimmissa kaupungeissa että pienemmillä paikkakunnilla. Aiheina ovat muun muassa sukupuolten välinen tasa-arvo ja sen saavuttamisen tärkeys sekä perheväkivallan normalisoinnin purkaminen. Useimmat seminaarien osallistujista ovat miehiä, mutta myös naisille – erityisesti syrjäisillä seuduilla asuville – on tärkeää kertoa heidän oikeuksistaan, jotta he osaisivat vaatia niiden toteutumista.

Vierailun yhteydessä nostettiin esille syvälle yhteiskuntaan juurtuneet ongelmat, joiden muuttaminen ei ole ollut helppoa. Ne ovat usein osa vahingollisia perinteitä, joihin on totuttu ja joista ei haluta tai osata luopua. Yksi tällaisista ongelmista on alaikäisten tyttöjen saattaminen avioliittoon, mitä tapahtuu Uzbekistanissa edelleen teon lainvastaisuudesta ja rangaistavuudesta huolimatta. Tekojen rangaistavuus on kuitenkin ollut tehokas tapa vähentää vahingollisten perinteiden ja yleisestikin vallan väärinkäytön esiintymistä, ja vuonna 2019 Uzbekistanin perustuslakiin on hyväksytty muun muassa naisia suojeleva laki (ks. LexUz 2019; Ikramova 2024).

Vierailu Rahmdillikissa osoitti, että vaikeat olosuhteet eivät estä järjestöä toimimasta tärkeän asian parissa. Rahmdillikin kaltaisten paikallisten järjestöjen toiminta on välttämätöntä ja korvaamatonta, sillä ne tuntevat maansa väestön ja kulttuurin parhaiten. Kulttuurintuntemus auttaa järjestöjen työntekijöitä pääsemään ihmisten lähelle niin fyysisesti kuin henkisesti ihmisten luottamusta nauttien. Vaikka tasa-arvon ja naisten turvatun aseman edistäminen on laajalle levinnyt ilmiö, siihen liittyy jokaiselle kulttuurille ja mentaliteetille ominaisia piirteitä, jotka on osattava ottaa huomioon. Samalla myös monialainen, kansainvälinen ja yllirajainen yhteistyö on tärkeää, sillä se luo vankan pohjan yhteisten tavoitteiden saavuttamiselle sekä mahdollisesti kasvattaa resursseja. Vastaavanlaisessa yhteistyössä ulkopuolelta tulevan ihmisen on tärkeää osata lähestyä aiemmin mainittuja ominaispiirteitä. Kyseessä on siis ymmärtäväisyyttä, luottamusta ja yhteistyötä vaativa työ, jonka parissa työskenteleminen on kaikkea muuta kuin helppoa, mutta sitäkin tärkeämpää.

Naisten aseman edistäminen ja heidän oikeuksiensa toteutuminen ovat Uzbekistanissa – ja myös muualla maailmassa – vielä työn alla, mutta toivoa paremmasta huomista on. Pian 30 vuotta täyttävä Rahmdillik on oikeutetusti ylpeä toiminnastaan, joka inspiroi toimimaan tärkeiden asioiden parissa sekä luottamaan tulevaisuuteen ja ihmisten hyväntahtoisuuteen. Ja vaikka kansalaisjärjestön asiakkaiden ei ole tarkoitus palata järjestön palveluiden pariin, ei Rahmdillikin väki koskaan kieltäydy auttamasta uudestaan.

Kamille Grigonyte
Helsingin yliopisto

Lähteet

- Ikramova, Guzal (2024), Pravovaja osnova zaščity ženštšin ot pritisnenii i nasilija. – *Tsentr povyšeniya kvalifikatsii juristov*. 27.3.2024. <<https://uzmarkaz.uz/ru/news/pravovaya-osnova-zaschity-zhen-schin-ot-pristesnenij-i-nasiliya>> (Tarkistettu 4.8.2024).
- Kasimova, Nargis (2020), Bibisora Aripova: ”Naše naselenije privyklo žit soglasno stereotipam i traditsijam”. – *Nargiz.uz*. 6.12.2020. <<https://nargis.uz/?p=3187>> (Tarkistettu 4.8.2024).
- LexUz (2019), On Protection of Women from Harassment and Abuse. – *Lexu.uz*. 2.9.2019. <<https://lex.uz/docs/5147718>> (Tarkistettu 4.8.2024).
- Lofstrom, Maja (2020), Women’s Right in a Changing Society. – *UNDP Uzbekistan*. 6.3.2020. <<https://www.undp.org/uzbekistan/blog/womens-rights-changing-society>> (Tarkistettu 4.8.2024).
- President (2021), The New Uzbekistan is Becoming a Country of Democratic Transformations, Big Opportunities and Practical Deeds. – *President of the Republic of Uzbekistan*. 17.8.2021. <<https://president.uz/en/lists/view/4547>> (Tarkistettu 4.8.2024).
- Unicef Uzbekistan (2021), Investing in Girls’ Education and Women’s Employment Strengthens Economies and Reduces Inequality: International Women’s Day Highlights the Key Issues on Gender Equality. – *Unicef Uzbekistan*. 7.3.2021. <<https://www.unicef.org/uzbekistan/en/key-issues-with-gender-equality>> (Tarkistettu 5.8.2024).